

Στιγμές (στιγμές;) του Κώστα Μόντη με την Κερύνεια

Βαλεντίνα Δημητριάδου Σαλτέ

Φιλολόγος – Ερευνήτρια

©

Ομιλία που δόθηκε στο Συμπόσιο

«ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»

Διοργανωτές:

Σύνδεσμος Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων (Σ.Ε.Κ.Φ.)

Δήμος Κερύνειας

Σχολική Εφορεία Κερύνειας

Πολιτιστικό Ίδρυμα Αρχ. Μακαρίου Γ΄

Λεμεσός: 8 Οκτωβρίου 2011

και σε πρώτη μορφή στο

2^ο Ετήσιο Συμπόσιο

«Κερύνεια και Λογοτεχνία τον 20^ο αιώνα»

Διοργανωτές:

Δήμος Κερύνειας

Σχολική Εφορεία Κερύνειας

Πολιτιστικό Ίδρυμα Αρχ. Μακαρίου Γ΄

Λευκωσία: Αίθουσα εκδηλώσεων Πολιτιστικού Ιδρύματος Αρχ. Μακαρίου Γ΄

17 Απριλίου 2010

Η εισήγηση επικεντρώνεται στη μικρή σε έκταση αλλά ουσιαστική παρουσία της Κερύνειας στο ποιητικό κυρίως έργο του Κώστα Μόντη. Με αναφορές στους στίχους και τα αποσπάσματα όπου απεικονίζεται η ιδιαίτερη προσωπικότητα την οποία αποδίδει ο ποιητής στην Κερύνεια, επιχειρείται η ανάδειξη της βαθιάς σχέσης του ποιητή με την πόλη και τον περιβάλλοντα χώρο, σε συνάρτηση με την ποιητική του καθώς και με τη στάση του απέναντι στο ιστορικό γίνεσθαι. Η εισήγηση επιχειρεί παράλληλα να διερευνήσει τη σχέση της Κερύνειας με το συλλογικό «εμείς» απέναντι στην ετερότητα, αλλά και να προκαλέσει την ενσυναίσθηση και την αναβίωση του παλμού της «αγαπημένης» πόλης μέσα από τις «στιγμές» της επικοινωνίας του ποιητή με αυτήν.

Καταρχάς να ευχαριστήσω τους διοργανωτές του Συμποσίου για την τιμή που μου έκαναν να παρουσιάσω και στη Λεμεσό τις «Στιγμές»¹ του Κώστα Μόντη με την Κερύνεια, στιγμές πιθανόν λίγες αριθμητικά αλλά βιωμένες ως τα βαθύτερα κύτταρα της ύπαρξης ενός ποιητή που δηλώνει ξανά στην έκδοση των *Απάντων*² του το 1997:

*Όλα μου σε ποίηση Κύπρου,
όλα μου σε ποίηση Λευκωσίας
και Κερύνιας
και Μόρφου
κι' Αμμοχώστου*³

Προτού όμως προχωρήσω στο θέμα μου, ας μου επιτραπεί να χαρίσω ξανά μια ευχή στον καθηγητή μου Δρα Αντρέα Χατζησάββα, που δυστυχώς δεν κατέστη δυνατό να είναι σήμερα εδώ μαζί μας, ευχαριστώντας τον για την εμπιστοσύνη και τη στήριξη του, την ευχή να μπορέσει σύντομα «να μαζέψει» - κατά το Μόντη - ελεύθερα «κάτι στίχους» στη γενέτειρά του Λάπηθο, για την

¹ «Στιγμές» όχι με την έννοια της ποιητικής συλλογής του Κώστα Μόντη που πρωτοκυκλοφόρησε στα 1958, αλλά με την έννοια αφενός της ποιητικής συνομιλίας και αφετέρου της προσφυλούς στο Μόντη τεχνικής του ακαριαίου στίχου.

² Κώστα Μόντη, *Απαντα*. Οι τρεις τόμοι των ποιητικών απάντων (*Απαντα Α΄. Ποίηση. Ι. Σύγχρονη Τεχνοτροπία* (α. Απίπλα), Λευκωσία 1987, *Απαντα Α΄. Ποίηση. Σύγχρονη Τεχνοτροπία* (β. Έντιπλα), Λευκωσία, 1987 και *Απαντα Α΄. Ποίηση. ΙΙ. Παραδοσιακή Τεχνοτροπία. Προδρομικά, Ιδιωματικά, Νεανικά, Εκπρόθεσμα*, Λευκωσία, 1987), καθώς και τα τέσσερα πρώτα *Συμπληρώματα* (*Συμπλήρωμα*, Λευκωσία, 1988, *Συμπλήρωμα Β΄*, Λευκωσία, 1991, *Συμπλήρωμα Γ΄*, Λευκωσία, 1993 και *Συμπλήρωμα Δ΄*, Λευκωσία, 1997) εκδόθηκαν από το Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης. Τα άλλα τρία *Συμπληρώματα* των *Απάντων* (*Συμπλήρωμα Ε΄*, Λευκωσία, 1999, *Συμπλήρωμα Στ΄*, Λευκωσία, 2001 και *Συμπλήρωμα Ζ΄*, Λευκωσία, 2002) εκδόθηκαν από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Στους τρεις πρώτους τόμους των *Απάντων* τα ποιήματα ανθολογούνται σύμφωνα με τη χρονολογική δημοσίευση των ποιητικών συλλογών στις οποίες πρωτοδημοσιεύονται, και των οποίων οι τίτλοι αναγράφονται. Αντίθετα, στα *Συμπληρώματα* τα ποιήματα ανθολογούνται χωρίς ημερομηνία γραφής ή τίτλο συλλογής, και ταξινομούνται με διαφορετικά κριτήρια ταξινόμησης, πέραν της συμπερίληψής τους σε συγκεκριμένες ποιητικές συλλογές (σχεδόν όλες είχαν εκδοθεί προγενέστερα).

Σημειώνεται ότι στην εργασία αυτή διατηρείται σε όλα τα ποιητικά παραθέματα η ορθογραφία και η στίξη της έκδοσης των *Απάντων* καθώς και η σήμανση των τίτλων των ποιημάτων σε κεφαλαία γράμματα. Για σκοπούς κατανόησης των βιβλιογραφικών παραπομπών στις υποσημειώσεις, ο τίτλος του ποιήματος ή η θεματική ενότητα στην οποία ανήκει (κυρίως εάν το ποίημα ανήκει στα άπιπλα) σημειώνονται εδώ σε εισαγωγικά, για να μη συγχέεται ο τίτλος του ποιήματος με τον τίτλο της συλλογής (σε πλάγια γράμματα). Με *Απαντα Α΄*, *Απίπλα* και *Απαντα Α΄*, *Έντιπλα* σημειώνονται οι δύο τόμοι της σύγχρονης τεχνοτροπίας.

³ «ΣΤΙΓΜΕΣ», *Συμπλήρωμα Δ΄*, ό.π.: σ. 12.

οποία ο ποιητής, απαντώντας στα *Πικρολέμονα* του Λώρενς Ντάρρελ, γράφει το 1964 στις *Κλειστές Πόρτες*⁴:

*Λάπηθος (πόσες αναμνήσεις μου ανάσυρε με τ' όνομά του αυτό
το χωριό – το χωριό του πατέρα, μισό θάλασσα, μισό βουνό, το
ένα πόδι στην αμμουδιά της Αϊρκώτισσας, τ' άλλο στις φτερωτές
του Κεφαλόβρυσου και στους θρούλους των νεράιδων)*⁵

Θάλασσα και βουνό λοιπόν, στοιχεία δηλωτικά της ποιητικής ιθαγένειας του Κώστα Μόντη που αναπαριστούν το ήθος του τόπου⁶, επανέρχονται επίμονα, όχι απλώς ως θεματικά μοτίβα ή απρόσωπο σκηνικό των ποιημάτων του, αλλά ως κρυσταλλώσεις της ποιητικής του αισθησιοκρατίας⁷, κυρίως, όμως, λειτουργούν ως δρώντα πρόσωπα του πολυσύνθετου κόσμου του, ενίοτε μάλιστα ως πρωταγωνιστές των ακαριαίων αποτυπώσεών του⁸, της προσωπικής και συλλογικής ιστορίας που εκβάλλει από το παρελθόν στο παρόν. Πρωταγωνιστές ολιγόλογοι μα διαρκώς παρόντες στο παρασκήνιο της σκέψης, εμφανίζονται κάθε τόσο στο προσκήνιο και συνομιλούν με τον ποιητή σε στιγμές τρυφερότητας αλλά και πικρίας, κυρίως σε μονόστιχα, δίστιχα ή ολιγόστιχα ποιήματα, αποκτούν πρόσωπο και χαρακτήρα, συγκεκριμενοποιούνται συνήθως ως «θάλασσα και βουνοσειρές της Κερύνιας», εμπνέουν το δέος, κεντρίζουν την ποιητική έμπνευση («*Κι ο Πενταδάχτυλος εκπέμπη στίχους*»⁹), συνυφαίνονται με τους στοχασμούς του Μόντη και εντυπώνονται συνειδητά και δυναμικά στην ποιητική του καθώς αυτός αναζητά την έκφραση της ανησυχίας και των συλλογισμών του:

⁴ Πρόκειται για το πεζό έργο του Κώστα Μόντη *Κλειστές Πόρτες*, το οποίο διαδραματίζεται στην περίοδο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Το έργο εκδόθηκε στη Λευκωσία το 1964 και φέρει (με κεφαλαία γράμματα) την προμετωπίδα: ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΑ «ΠΙΚΡΟΛΕΜΟΝΑ» ΤΟΥ ΛΩΡΕΝΣ ΝΤΑΡΡΕΛ.

⁵ ό.π.: σ. 22.

⁶ *Και η πατρίδα στον Μόντη δεν είναι ιδέα, ιδεολόγημα ή μεταφυσική. Είναι η ιθαγένεια του τοπίου, το ήθος με την αρχέγονη σημασία του, του τόπου, του ενδιαίτηματος, της φωλιάς, της Γαίας.* Γεωργουσόπουλος, Κώστας, «Τι κάνει η γλώσσα του Μόντη», *η λέξη*, τεύχος 152, Αφιέρωμα στον Κώστα Μόντη, Ιούλ.-Αύγουστος 1999, σ. 315.

⁷ Δανείζομαι τους δύο όρους («κρυσταλλώσεις» και «ποιητική αισθησιοκρατία» από τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, στο «Στιγμές του Αφέντη Μπατίστα», *η λέξη*, ό.π.: σ. 325.

⁸ Αναφέρεται στο Κοκόλης, Ξενοφών, «Στίξη στις "Στιγμές"», *η λέξη*, ό.π.: σ. 317.

⁹ Κώστα Μόντη, *Εξ ημερηής Κύπρου*, 1969 στα *Απαντα Α', Απτλα*, ό.π.: σ. 152.

*Με τι συνυφάνθηκαν αυτά τα βουνά,
πού εντυπώθηκαν αυτά τα βουνά,
αυτή η θάλασσα, αυτός ο ουρανός,
πώς εντυπώθηκαν
και μ' αυτά κάνουμε σύγκριση πια,
αυτά έχουμε πρότυπο;*¹⁰

Θάλασσα ως μήτρα που φέρει και προβάλλει το χώρο της ύπαρξης και του προσδιορισμού της συλλογικής ταυτότητας απέναντι στους «άλλους», στους ανεπιθύμητους άλλους:

*Το νησάκι απ'όπου σας γράφω
είναι μια καλύβα στη θάλασσα
διάτρητη από γλάρους
διάτρητη από χαλίκια,
διάτρητη από ήλιο.
[...]
... Το νησί απ'όπου σας γράφω
δεν έχει τίποτα που δε χτίσαμε εμείς,
δεν έχει τίποτα που μας άφησαν οι άλλοι,
δεν είχε άλλους...*¹¹

Θάλασσα που κάποτε λειτουργεί ως alter ego

*Λοιπόν, εμείς η Μεσόγειος
λοιπόν, εμείς η Μεσόγειος, καταλαβαίνεις,
λοιπόν, εμείς η Μεσόγειος, έχεις συναίσθηση;*¹²,

ως καθρέφτης που αντανακλά τον ψυχισμό του - *Δεν αισθάνεται σήμερα καλά η θάλασσα*¹³ - ή που συντροφεύει «εν εναλίη Κύπρω» γλυκύτατα τις ώρες της αναζήτησης ή της γαλήνης:

¹⁰ «ΚΥΠΡΟΣ», *Ποίηση του Κώστα Μόντη*, 1962 στα *Άπαντα Α΄*, Έντιπλα, ό.π.: σ. 451.

¹¹ «ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΝΗΣΙ», *Αγνώστω ανθρώπω*, 1968 στα *Άπαντα Α΄*, Έντιπλα, ό.π.: σ. 488-490.

¹² «ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ», *Κύπρος εν Αυλίδι*, 1976 στα *Άπαντα Α΄*, Άτιπλα, ό.π.: σ. 252.

*Η θάλασσα που τη νανουρίζαμε οληνύχτα,
η θάλασσα που την τραγουδήσαμε οληνύχτα
απ' τ' αφηλό πέτρινο κατάρτι,
η θάλασσα, το πολύ νερό,
το πολύ εκείνο γαλάζιο νερό...¹⁴*

Θάλασσα ακόμη, από γαλάζιο νερό ως γαλάζιο ένδυμα (μαζί και βουνό) της πόλης-γυναίκας, της αγαπημένης πόλης στην οποία απευθύνεται με το θαυμασμό ενός ερωτευμένου:

*Τι όμορφο φόρεμα φόρεσες, σήμερα, Κερύνια μου,
τι θάλασσα φόρεσες σήμερα, Κερύνια μου,
τι βουνό!¹⁵*

Θάλασσα που ενδύει κι αγκαλιάζει την αγαπημένη πόλη, αλλά και θάλασσα που «*κυματίζει την οριζόντια σημαία της*» επιμένοντας «*ως εν κατακλείδι*» (συλλογή δημοσιευμένη το 1984) και υπενθυμίζοντάς μας (20 χρόνια μετά τους «*Έλληνες ποιητές*») πως «*σ' αυτή τη μακρινή γωνιά του Ελληνισμού, αντισταθμίζει που γράφουμε Ελληνικά*», με τον ποιητή να δηλώνει την πίστη του στην ελληνικότητα του τόπου ανθολογώντας μαζί το 1999:

*Κ' η θάλασσα να κυματίζει φαρδιά πλατιά τη σημαία της,
μια γαλανόλευκη Ελληνική σημαία.*

και αμέσως πιο κάτω (τυχαία άραγε;)

*Λες κ' έγγραφε απάνω της «Κερύνια»,
έτσι ολοκάθαρα «Κερύνια», «Κερύνια μου»¹⁶.*

¹³ Και τότε εν εναλίη Κύπρω, 1974 στα Άπαντα Α', Ατιπια, ό.π.: σ. 194.

¹⁴ Και τότε εν εναλίη Κύπρω, 1974 στα Άπαντα Α', Ατιπια, ό.π.: σ. 186.

¹⁵ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 44.

¹⁶ Συμπλήρωμα Ε', ό.π.: σ. 72.

Θάλασσα, λοιπόν, της Κερύνειας, το θέμα μας και Πενταδάχτυλος, ο

*καπετάνιος που αποβίβασε την Κερύνεια
και ξεμπάρκαρε με το δοιάκι του.¹⁷*

επανέρχονται στις παραλλαγές του ίδιου θέματος με το προσφιές στο Μόντη σχήμα της μερικής ταυτολογίας,

*Όταν την αποβίβασε είχε τελειώσει ο προορισμός του
και ξεμπάρκαρε με το δοιάκι του.¹⁸*

ως πρωταγωνιστές σε μια αέναη και δυναμική σχέση αρσενικού και θηλυκού:

*Από πού μας την έφερες,
καπετάνιο Πενταδάχτυλε,
από πού έκλεψες τη βασιλοπούλα και μας την έφερες,
καπετάνιο Πενταδάχτυλε;¹⁹*

Θηλυκό εκείνη, αρχόντισσα, η γυναίκα-Κερύνεια, ερωτοτροπεί τρυφερά με το λόγο του Μόντη, προκαλεί δέος με την αρχοντιά της· αρσενικό ο Πενταδάχτυλος, καπετάνιος, θαλασσινός, βουνοσειρά «σημειωμένη στους χάρτες», δικό μας βουνό που ξεπετάχτηκε σαν «πελώριο κύμα» απ' τη δική μας θάλασσα²⁰, θαλασσόβουνο²¹ και Κυπαρισσόβουνο, απ' όπου πια, όμως,

¹⁷ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 43.

¹⁸ «ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΙΑ», Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 60.

¹⁹ «ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΙΑ», Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 60.

²⁰ ΠΡΟΣ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ
Δεν είσαι βουνό εσύ, κύμα είσαι,
ένα πελώριο κύμα είσαι
που ξέφυγε απ' τη θάλασσα
να πηδήση στον ουρανό.
Συμπλήρωμα Ε', ό.π.: σ. 37.

²¹ ΠΡΟΣ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ
Εσύ δεν είσαι βουνό των βουνοσειρών,
εσύ είσαι βουνό της θάλασσας,
εσύ είσαι θαλασσινός,
εσύ είσαι καπετάνιος, Πενταδάχτυλέ μου.
Να και το δοιάκι σου.
Συμπλήρωμα Ε', ό.π.: σ. 41.

*Τα μεσημέρια ακούγονται
κάτι παράξενες φωνές απ' τον Πενταδάχτυλο,
τα μεσημέρια ακούγονται κάτι ξερά τριξίματα
σα να ξεκολλούν βράχοι
απ' την κορφή του Κυπαρισσόβουνου.²²*

Κυπαρισσόβουνο ανυπότακτο, λεβέντικο, ελληνικό, να αντιστέκεται στην «περί ής ο λόγος Ιστορία»²³, να «εποπτεύει», να τον χαιρετούν «λεβέντες αητοί από μακρυνό ταξίδι»²⁴, αρσενικό βουνό με «ξαναμμένα πρωινά μάγουλα»²⁵, συγγενεύει με τις θρυλικές, λεβέντικες ελληνικές βουνοσειρές. Γι' αυτό και ο ποιητής, «πικραινόμενος εν εαυτώ» και αισθανόμενος πως μια τέτοια λεβεντιά δεν μπορεί να ανεχτεί τον κατακτητή²⁶, πάσχοντας μαζί του²⁷, τού αναθέτει στους στίχους «της εισβολής» το ρόλο να επαληθεύσει την προσδοκία του και «ν' ανασηκώσει κάποτε την πλάτη και να τους αποσειεί»²⁸ αυτούς που «φαίνεται δεν κατάλαβαν σωστά» πως μια τέτοια λεβεντιά δε μεταβιβάζεται²⁹,

²² «'ΣΤΙΓΜΕΣ' ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ», Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ατιπλα, ό.π.: σ. 229.

²³ Και τότε εν εναλίη Κύπρω, 1974 στα Άπαντα Α', Ατιπλα, ό.π.: σ. 188.

²⁴ Μετά φόβου ανθρώπου, 1982 στα Άπαντα Α', Ατιπλα, ό.π.: σ. 308.

²⁵ Και τότε εν εναλίη Κύπρω, 1974 στα Άπαντα Α', Ατιπλα, ό.π.: σ. 204.

²⁶ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ,
Δεν του πάει Τούρκος αυτού του βουνού, βρε παιδιά,
δεν του πάει, προς Θεού, Τούρκος!
Πώς να το κάνουμε;
Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Έντιπλα, ό.π.: σ. 573.

²⁷ ΑΠΟ ΤΟ «ΤΡΙΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ»
Ποιους ήλιους βασάνιζαν χτες οι Τούρκοι στον Πενταδάχτυλο, μητέρα,
ποιους στίχους βασάνιζαν χτες οι Τούρκοι στον Πενταδάχτυλο, μητέρα,
και μου μεταγγιζόντουσαν,
και δυσπνοούσα,
κι' αρρυθμούσα;
Αντίμαχα, 1983 στα Άπαντα Α', Έντιπλα, ό.π.: σ. 718.

²⁸ «ΣΤΙΓΜΕΣ» ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ
Ανασήκωσε την πλάτη κι' απόσειέ τους, Πενταδάχτυλέ μου,
ανασήκωσε την πλάτη
κι' απόσειέ τους.
Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ατιπλα, ό.π.: σ. 230.

²⁹ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ – ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ
Δεν είναι μεταβιβάσιμος, βρε παιδιά.
Πώς να το κάνουμε;
Συμπλήρωμα Γ, ό.π.: σ. 71.

αυτούς που «δεν πρόσεξαν την πανάρχαιη επιγραφή 'Ανήκει'. Ανήκει αμεταβίβαστα».³⁰

Έτσι, λοιπόν, ο Μόντης καλεί τον Πενταδάχτυλο να ξαναγίνει ο τόπος της αντίστασης όπου μαζί με τους ήρωές μας «γράφαμε μ'άσπρη κιμωλία τα πρώτα επαναστατικά μας συνθήματα, όταν στα μέτωπά μας καρφώναμε το πρώτο πανώ της ανταρσίας»³¹, τον καλεί να πράξει όπως έπραξαν στο παρελθόν οι βουνοκορφές της Κρήτης - με την ιστορία της οποίας εξάλλου συχνά παραλληλίζει αυτήν της Κύπρου³²:

*Βλέπετε, λοιπόν, τώρα πως δεν ήταν τυχαία τ' αρσενικά ονόματα του
Μαχαιρά
και του Πενταδάχτυλου
και του Κίσσαβου
και του Ψηλορείτη,³³*

Κι αλλού ακόμη, συναδελφώνει τον Πενταδάχτυλο (και το Μαχαιρά) με τα ελληνικά βουνά, δηλώνοντας την ελληνική του ταυτότητα και την κοινή τους ιστορική πορεία:

³⁰ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ – ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ
Φαίνεται πως στην πλάτη του δεν πρόσεξαν οι λύκοι
ή και καθώς δεν ήξεραν Ελληνικά
δεν θα κατάλαβαν σωστά
εκείνη την πανάρχαιη επιγραφή «Ανήκει»
(«ανήκει αμεταβίβαστα»)
Συμπλήρωμα Γ', Λευκωσία, 1993, ό.π.: σ. 33.

³¹ ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ
Όταν στη μεγάλη πλάτη της βουνοσειράς της Κερύνειας
γράφαμε μ'άσπρη κιμωλία
τα πρώτα επαναστατικά συνθήματα,
όταν στα μέτωπά μας καρφώναμε
το πρώτο πανώ της ανταρσίας,
δαισθανόμαστε τη μεγάλη σας στιγμή.
[...]
Ποίηση του Κώστα Μόντη, 1962 στα Άπαντα Α', Έντιπλα, ό.π.: σ. 454.

³² ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ
Παρήκοα παιδιά, που ξεμακρύνετε απερίσκεπτα
και το πληρώσατε ακριβά.
Υπό σκιάν, (ανέκδοτα) στα Άπαντα Α', Έντιπλα, ό.π.: σ. 843.

³³ «ΓΙΑ ΜΕΡΙΚΑ ΒΟΥΝΑ», Υπό σκιάν, (ανέκδοτα) στα Άπαντα Α', Έντιπλα, ό.π.: σ. 817.

*Να ξέρουμε πως δεν ήταν τυχαίο
που τους έδωσαν αρσενικά ονόματα.
Θα επακολουθούσαν τα δικαιολογητικά.
Όπως κι έγινε.³⁴*

Αρσενικό, λοιπόν, ο Πενταδάχτυλος – έκφραση του θηλυκού χώρου η Κερύνεια, του ερωτικού παλμού και της γόνιμης Γαίας, ήδη στις πρώτες της εμφανίσεις στο επιθεωρησιακό έργο του Κώστα Μόντη αποκτά τις προσλαμβάνουσες που θα καθορίσουν τη στάση του ποιητή απέναντί της πριν και μετά το «βιασμό της» κατά την εισβολή του 1974.

Γράφει στις «Κυπριώτικες νύχτες»³⁵ το 1946:

Κερύνεια:

*Στη ρωμαντική τη σκοτεινιά μου
κρύβω την πρώτη σας νύχτα του γάμου.
Δειλές με πλημμυρούν λευκές νυμφούλες
και τις σκαρώνω μεμιάς μητερούλες.
Ένα βουνό κ' ένα φεγγάρι μαγεμένο
και στ' ακρογιάλι ένα ζευγάρι μεθυσμένο
από φιλιά.*

*Στη ρωμαντική τη σκοτεινιά μου
κρύβω την πρώτη σας νύχτα του γάμου.
Το θείο ρίγος της αγάπης ξαγρυπνά
κ' οι Κερυνιώτες ας κοιμούνται απ' τις εννιά.*

Το σεληνόφως φωτίζει σε πρώτο πλάνο τ' ακρογιάλι και σε δεύτερο το βουνό, τον Πενταδάχτυλο, ο οποίος στη συνέχεια της ποιητικής πορείας του Μόντη θα ονομάζεται συχνά ως το χωρικό πλαίσιο της Κερύνειας, ως συμπραζόμενό της (βουνοσειρά της Κερύνειας), καθώς μάλιστα η σκηνογραφία του Μόντη οριοθετείται συχνά και ορίζεται από τις θηλυκές αναπαραστάσεις, αλλά και

³⁴ «ΟΛΥΜΠΟΣ, ΚΙΣΣΑΒΟΣ, ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ, ΜΑΧΑΙΡΑΣ, ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ, κ.ά», *Συμπλήρωμα*, ό.π.: σ. 152.

³⁵ *Επιλογή από το επιθεωρησιακό του έργο (1941-1978), Άπαντα Γ' Θεατρικά*, Ίδρυμα Αναστασίου Γ. Λεβέντη, Λευκωσία, 1986. Ανθολογούνται δύο κυπριώτικες νύχτες: «Πάφος» και «Κερύνεια», σ. 44.

συνδέεται με τις μνήμες, πικρές και γλυκές, τα βιώματα, το νόστο. Γράφει στα Τραγούδια της Στάλως³⁶, το 1962, απευθυνόμενος στην αγαπημένη του κόρη:

*Η παρουσία σου σκηνοθετεί,
η παρουσία σου σκηνογραφεί,
η παρουσία σου διαδραματίζει,
η παρουσία σου συγγράφει Κύπρο,
συγγράφει Λευκωσία και Κερύνεια κι' Αμμόχωστο.*

Γιατί, λοιπόν, *στιγμές* μόνο με την Κερύνεια, το θέμα μας, θ' αναρωτιέστε; Αφού η Κερύνεια δεν είναι παρούσα μόνο στις «στιγμές» του Κώστα Μόντη - στιγμές με την έννοια της ποιητικής τεχνοτροπίας των ακαριαίων, τηλεγραφικών³⁷ σχεδόν ολιγόστιχων ποιητικών κρυσταλλώσεων, αλλά και του τίτλου της συλλογής και αρκετών ποιημάτων μετέπειτα. Ας μου επιτραπεί μια σύντομη συγκριτική αριθμητική αναφορά, όπως «*στου Γιώργου του Σαββίδη το εργαστήρι*» (όπως πολύ τρυφερά ο Μόντης – ποιητής της αυτοαναφορικότητας εξάλλου - σχολιάζει τέτοιου τύπου «*διαγνώσεις κι ακτινοσκοπήσεις*» στα «*Άγια Πάθη του σίχου*»³⁸:

Σε ένα ογκώδες ποιητικό έργο που καλύπτει – στην ανθολόγηση των *Απάντων*³⁹ του από τον ίδιο τον ποιητή – 2.500 περίπου σελίδες, η Κερύνεια αναφέρεται συνολικά 71 φορές σε 50 μόλις ποιήματα, ανάμεσα σε χιλιάδες έντιπλα και άτιπλα ποιήματα. Αξίζει να προσέξει κανείς ότι ελάχιστα από τα ποιήματα όπου αναφέρεται η Κερύνεια έχουν γραφτεί πριν τα γεγονότα του 1974, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός των ποιημάτων γράφονται μετά και αναφέρονται σε αυτήν. Η τουρκική εισβολή δηλώνεται ρητά σε 35 από αυτά, τα οποία αναλογούν στο 1/3 περίπου του συνόλου των ποιημάτων της εισβολής.

³⁶ «ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΛΩΣ», *Ποίηση του Κώστα Μόντη στα Απαντα Α΄, Έντιπλα*, ό.π.: σ.457.

³⁷ Δανείζομαι τον όρο από το Γ. Γιωργή, στο «Η αποδόμηση της ιστορίας», *η λέξη*, ό.π.: σ. 363.

³⁸ «Άγια Πάθη του σίχου», *Απαντα, Α, Ποίηση, Παραδοσιακή τεχνοτροπία*, Λευκωσία 1987, σ.1039.

³⁹ Βλ. υποσημείωση 2.

Αναφορικά με την τεχνική τους, όπως συμβαίνει και με την υπόλοιπη θεματολογία του Μόντη, τα περισσότερα από τα 50 αυτά ποιήματα είναι ολιγόστιχες στιγμές⁴⁰, ενώ σε πολλές περιπτώσεις εμφανίζονται 2,3 ή και περισσότερες παραλλαγές στο ίδιο θέμα που περιλαμβάνουν επαναλήψεις⁴¹, προσθήκες φράσεων, διπλολογία, ολική ή μερική ταυτολογία⁴² με ελαφριά τροποποίηση που παρατηρείται είτε στον τίτλο⁴³, είτε στον καταληκτικό στίχο με τρόπο που διαφαίνεται το επιμύθιο⁴⁴. Εδώ μπορούμε να παρατηρήσουμε ένα παράδειγμα, από ποιήματα - παραλλαγές του ίδιου θέματος, τα οποία ανθολογούνται σε διαφορετικά *Συμπληρώματα των Απάντων*:

*Τι Κερύνεια είσαι,
τι παλιό αγαπημένο λιμανάκι!*⁴⁵

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΑ ΚΕΡΥΝΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

*Τι Κερύνεια πήρες φεύγοντας,
τι Κερύνεια ντύθηκες,
τι παλιό αγαπημένο λιμανάκι!*⁴⁶

⁴⁰ Ο Αγγελάτος θεωρεί τα ολιγόστιχα ποιήματα του Μόντη, και κυρίως τα μονόστιχα και δίστιχα, ως «είδος το οποίο γίνεται η αιχμή του δόρατος της ποιητικής τέχνης του Κώστα Μόντη». Βλ. Αγγελάτος, Δημήτρης, «Ζητήματα ποιητικής ηθικής: ερμηνευτικές προτάσεις για την ποίηση του Κώστα Μόντη», η λέξη, ό.π.: σ. 409.

⁴¹ Ο ίδιος ο Μόντης δηλώνει πως η επανάληψη συνιστά χαρακτηριστικό της ποίησής του, κυρίως στα πολύστιχα ποιήματά του, εξηγώντας πως «είναι μια προσπάθεια, μια ανάσα για να πιάσω παραπέρα, όπως ανεβαίνουμε στο βουνό και παίρνουμε μία ανάσα και πιάνουμε παρακάτω και έπειτα παρακάτω. Πιστεύω ότι δεν ενοχλούν. Αντίθετα, όταν αποπειράθηκα να αφαιρέσω μερικές, είδα ότι κάτι είχα κουτσουρέψει κι έπρεπε να τις αφήσω». Βλ. Μόντης, Κώστας «Στους λογοτέχνες ο πόνος είναι έμπνευση» [δημοσίευση με αποσπάσματα από συνομιλία του Κώστα Μόντη με φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου την άνοιξη του 1988, απομαγνητοφωνημένα από τον Κωστή Δανόπουλο], η λέξη, ό.π.: σ. 405-407.

⁴² Σουλιώτης, Μίμης, «Μόντης, φανατικός της επανάληψης», η λέξη, ό.π.: σ. 371-374.

⁴³ Για τη σημασία που αποκτά ο τίτλος αναφέρεται ο ίδιος ο ποιητής σε συνέντευξή που έδωσε στο Γιώργο Γαλάντη και που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Διαβάζω*: «Έχω 'στιγμές' άτιπλες και έντιπλες αλλά στις έντιπλες μια καινοτομία είναι ότι ο τίτλος είναι ενσωματωμένος στο ποίημα. Δηλαδή χωρίς αυτόν κάτι λείπει από το ποίημα.» («Κώστας Μόντης: Μόνο με το αίσθημα μπορείς να διδάξεις», *διαβάζω*, τεύχος 123, 17 Ιουλίου 1985: σ. 66-72).

⁴⁴ Για τη σημασία του καταληκτικού στίχου ο Αλέξης Ζήρας δηλώνει πως «εκεί συνοψίζεται η απευθείας, προσωπική του ανταπόκριση [...] είναι μια μετάλλαξη του επιμύθιου». (Ζήρας, Αλέξης, «Όψεις της άμεσης ζωής στην πεζογραφία του Κώστα Μόντη, η λέξη, ό.π.: σ.399). Με αυτό το πνεύμα πρέπει να διαβαστεί και ο καταληκτικός στίχος «ανήκει αμεταβίβαστα» στο προαναφερθέν ποίημα ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ-ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ (βλ. υποσημείωση 30), ο οποίος μάλιστα τοποθετείται εμφαντικά στην παρένθεση.

⁴⁵ *Συμπλήρωμα Ε΄*, ό.π.: σ. 73.

⁴⁶ *Συμπλήρωμα Ε΄*, ό.π.: σ. 23.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΙΑ

Αυτή παιδί μου, ήρθε

αγκαλιά με το λιμανάκι της Κερύνιας.⁴⁷

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΙΑ (ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ)

Αυτή παιδί μου, την είχε αγκαλιά

το λιμανάκι της Κερύνιας.

Μαζί ήρθαν.⁴⁸

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΙΑ

Αυτή παιδί μου, ήρθε

κρατώντας την Κερύνεια απ' το χέρι,

αυτή, παιδί μου, ήρθε

κρατώντας το λιμανάκι της Κερύνιας απ' το χέρι.⁴⁹

Όπως εύκολα μπορεί κανείς να παρατηρήσει, στις πιο πάνω παραλλαγές, κάποτε το αρχικό ποίημα ενσωματώνεται μέσα στο παραλλαγμένο, ή αντίθετα ένα τμήμα του απεγκλωβίζεται και αυτονομείται. Δεν πρόκειται, βεβαίως, για τυχαίες επαναλήψεις⁵⁰ ή για θραύσματα ευρύτερων ποιητικών συνθέσεων, αλλά για ακέραια, αυτοτελή και αυτοδύναμα⁵¹ ποιήματα που συνδιαλέγονται μεταξύ τους κατά τη διάρκεια μιας διαδικασίας αναστοχασμού, συνήθως επώδυνης, κατά την οποία το θεματικό υλικό επανέρχεται, αμφισβητείται ή επιβεβαιώνεται, ενώ η γενεσιουργός δύναμη που τα προκάλεσε, η «Κερύνεια» στην προκειμένη περίπτωση, στέκεται απέναντί του και την κοιτάζει με δέος,

⁴⁷ Συμπλήρωμα Στ', ό.π.: σ. 32.

⁴⁸ Συμπλήρωμα Στ', ό.π.: σ. 33.

⁴⁹ Συμπλήρωμα Στ', ό.π.: σ. 33.

⁵⁰ Ο Μιχάλης Γκανάς, στο «Μακρύ υστερόγραφο σε μία ανάγνωση» (η λέξη, ό.π.: σ.331), υποστηρίζει πως ο Μόντης «όπως κάθε σημαντικός ποιητής έχει εμμονές σε θέματα και τρόπους. Κάθε τόσο επανέρχεται σχολιάζοντας πάλι και πάλι το ίδιο θέμα αλλάζοντας λίγο την οπτική του γωνία για να φωνίσει ακόμη μιά πτυχή του.» Παρομοιάζει μάλιστα τον ποιητή που χρησιμοποιεί τις ποιητικές παραλλαγές με το μουσικό «που δοκιμάζει 'παραλλαγές πάνω στο ίδιο θέμα'...» και με «έναν αισθαντικό φωτογράφο που πολιορκεί το θέμα του με καταιγιστικά 'κλικ' της μηχανής, από όλες τις πλευρές και τις γωνίες, μόνο που στο τέλος δεν του πάει να διαλέξει τις 'καλύτερες' φωτογραφίες, αλλά τις εκθέτει όλες δημιουργώντας ένα συγκλονιστικό αρχείο όπου η αλήθεια έχει μεγαλύτερη σημασία από τις επιταγές της κρατούσας αισθητικής».

⁵¹ Βλ. και Σοφιανός, Κώστας, «Η ποίηση των 'στιγμών' του Κώστα Μόντη», η λέξη, ό.π.: σ. 417.

αγάπη και πικρία, παράπονο και στεναχώρια, ενοχή και θυμό, καθώς του προκαλεί την εσωτερική περιπέτεια, τον οδηγεί στην αυτοαμφισβήτηση, στον αυτοσαρκασμό, ακόμη και στην αυτοαναίρεση. Παράλληλα, η σχέση τίτλου και ποιήματος είναι ιδιαίτερα δηλωτική, καθώς η πόλη ονοματίζεται μέσα από την ιδιότητα της κόρης: είναι η προσφυγοπούλα, το αθώο κορίτσι που, αφενός αποκτά ξεχωριστή υπόσταση, γιατί έρχεται από την αγαπημένη πόλη, φέροντας μαζί της – σε ένα σχήμα αδύνατο - *το αγαπημένο λιμανάκι*. Αφετέρου, η ιδιότητα της προσφυγοπούλας, επώδυνη, απαράδεκτη για τον ποιητή, εγκλωβίζεται στον τίτλο και «δεν κατεβαίνει στο ποίημα».

Η Κερύνεια αναφέρεται επίσης τέσσερις φορές σε δύο από τα τριάντα διηγήματά του Μόντη: Ως τόπος όπου οι Άγγλοι «μάζευαν κάτι αδέσποτους ψωριάρικους σκύλους» προκαλώντας με τη στάση τους τα γέλια των παιδιών⁵² (στο διήγημα «Ο τυχερούλης») και με επιθετικό προσδιορισμό (τρεις φορές η φράση «Αστραγαλάκια, φυστίκια Κερυνιώτικα, χαλεπιανά»⁵³), με μια συνδηλωτική τρυφερότητα και θλίψη που παραπέμπει στα παιδικά χρόνια του ποιητή και στον άρρωστο αδελφό του. Συγκεκριμένα, στο διήγημα «Ο Φυστικός», τα φυστίκια της Κερύνειας παρουσιάζονται ως το βάλαμο της ψυχής του πεντάχρονου άρρωστου Γιώργου (τυχαία άραγε η συνωνυμία με τον αποθανόντα από φυματίωση αδελφό του Μόντη;), του Γιώργου - χαϊδεμένου παιδιού της γειτονιάς και της μάνας του, που τρέχει να προϋπαντήσει το Φυστικά και να του αγοράσει φυστίκια. Κι όταν ο τύφος θα πάρει τη μικρή ζωούλα, ο Φυστικός δε θα ξαναφωνάξει και στη συνέχεια δε θα ξαναφανεί στη γειτονιά.

Η Κερύνεια εμφανίζεται ως τίτλος σ' ένα μόνο από τα ανθολογημένα αποσπάσματα επιθεώρησης (αυτό που είδαμε προηγουμένως), και συνολικά πέντε φορές στις δύο μυθιστορηματικές αφηγήσεις του Μόντη: Μία φορά στον «Αφέντη Μπατίστα»⁵⁴, αναφέρεται «το καταδικασμένο φρούριο της Κερύνειας που έμεινε να σώζει την τιμή της Βενετίας» και τέσσερις φορές στις «Κλειστές

⁵² Κώστα Μόντη, «Ο Τυχερούλης» *Διηγήματα*, Λευκωσία 1970, σ. 3.

⁵³ Κώστα Μόντη, «Ο Φυστικός», *Διηγήματα*, Λευκωσία 1970, σ. 20-23.

⁵⁴ Κώστα Μόντη, *Ο Αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα*, Αθήνα 1980, σ. 117.

πόρτες» η Κερύνεια δηλώνεται ως χώρος αντιπαράθεσης ανάμεσα στον αλύγιστο λαό της Κύπρου και τον αδίστακτο Άγγλο κατακτητή⁵⁵. Στις «Κλειστές πόρτες», το μυθιστόρημα που ο Μόντης αφιέρωσε στον αγώνα του 1955-59 και που ενδεικτικά φέρει την προμετωπίδα «Μια απάντηση στα 'πικρολέμονα' του Λώρενς Ντάρρελλ»⁵⁶, η Κερύνεια αποκτά μια διττή λειτουργία: λειτουργεί αφενός ως τόπος αποκάλυψης της υποκρισίας, της ανανδρίας και της αμηχανίας των Άγγλων κατακτητών μπροστά στη γενναιότητα των Κυπρίων, αγωνιστών της ελευθερίας, και αφετέρου ως υπολανθάνων χώρος αντίστασης του λαού της Κύπρου, αποπνέει τη δύναμη ψυχής, το πείσμα και τον ηρωισμό των Κυπρίων που με τη στάση τους γελοιοποιούν την αγγλική προπαγάνδα και εξευτελίζουν την εξουσία του κατακτητή, κάνοντας ουσιαστικά πράξη το «νήσος τις έστι».

Συνολικά, δηλαδή σε όλο το έργο του Μόντη, γίνονται ογδόντα μία αναφορές στην Κερύνεια, περιλαμβανομένων πέντε επιθετικών προσδιορισμών (*Κερυνιωτοπούλα, Κερυνιώτες, Κερυνιώτικα*). Από αυτές οι εικοσιπέντε βρίσκονται σε τίλους ποιημάτων, ενώ οι δεκαοκτώ αφορούν στη «θάλασσα της Κερύνιας» και οι επτά τη «βουνοσειρά της Κερύνιας» (δηλαδή τον Πενταδάκτυλο), με τον οποίο συνδέονται όπως είδαμε και οι περισσότερες αναφορές και στίχοι που αφορούν την Κερύνεια.

Ανάλογα και ο Πενταδάκτυλος, αναφέρεται ονομαστικά συνολικά σαράντα επτά φορές, σε τριάντα επτά ποιήματα, περιλαμβανομένων είκοσι δύο αναφορών σε τίλους ποιημάτων (υπενθυμίζω ότι στο Μόντη ο τίλος είναι εξίσου σημαντικός με το υπόλοιπο corpus του ποιήματος, με το οποίο και συνομιλεί). Νοείται ότι σε αυτούς τους αριθμούς δεν περιλαμβάνονται οι

⁵⁵ Κώστα Μόντη, *Κλειστές πόρτες*, έκδοση Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας Κύπρου, Λευκωσία 1964, σ. 23-24, 32, 38.

⁵⁶ Μια εύστοχη ερμηνεία αυτής της «απάντησης» δίνει ο Λεύκιος Ζαφειρίου στο «Κώστα Μόντη: 'Κλειστές Πόρτες' – Μια απάντηση στα 'Πικρολέμονα' του Λώρενς Ντάρρελ», δημοσιευμένο στο αφιέρωμα του περιοδικού *η λέξη* (ό.π.: σσ.436-443). Μεταφέρω ενδεικτικά ένα απόσπασμα το οποίο μπορεί να διαβαστεί παράλληλα με την άποψη που εκφράζεται σε αυτή τη μελέτη για το πώς λειτουργεί η Κερύνεια στο έργο: «Οι Κλειστές Πόρτες του Κώστα Μόντη, ως μετα-αποικιακή μαρτυρία, ανασυνθέτουν μέσω της αφήγησης τον ένοπλο αγώνα του 1955-59, τις διαδηλώσεις, τους απαγχονισμούς, την αντίσταση των Κυπρίων στους Άγγλους, την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, τις συλλήψεις, τα βασανιστήρια και τα κρατητήρια. Η ιστορία με τη συνακόλουθη δραματική της ένταση ως εθνική εμπειρία διεκδικεί τη δικαίωσή της πέραν του κυρίαρχου λόγου της αυτοκρατορίας, στο πλαίσιο του οποίου κινείται ο Ντάρρελ.»

έμμεσες αναφορές, ούτε οι γενικότερες αναφορές στη θάλασσα και το βουνό της Κύπρου, έστω κι αν αυτές συχνά αφορούν στην Κερύνεια και τον Πενταδάχτυλο.

Ευελπιστώντας να με συγχωρέσετε που λειτούργησα ενάντια στις ποιητικές προτροπές του Μόντη προς τους Φιλολόγους – μελετητές της ποίησης που «θα μετρήσουν τους στίχους, τα λάμδα και τα δέλτα των λέξεων»⁵⁷, με βάση τα προαναφερθέντα, μπορεί κανείς εύκολα και λογικοφανώς να συμπεράνει ότι η ποσοτική παρουσία της Κερύνειας στο ογκώδες λογοτεχνικό έργο του Μόντη είναι ελάχιστη⁵⁸, ότι πρόκειται για στιγμές μονάχα, και άρα – ένας τυπολάτρης μελετητής μπορεί να υποθέσει αστόχαστα ότι η Κερύνεια δεν απασχόλησε ιδιαίτερα και για πολύ τη σκέψη του ποιητή, παρά τους δεκάδες στίχους του για την επώδυνη μνήμη, στις συλλογές που ακολούθησαν τα τραγικά γεγονότα του 1974, όπως:

*Κι' η μνήμη εκεί,
κατά πόδας!*⁵⁹

⁵⁷ Βλ. ποιήματα του Μόντη με τίτλο «ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟ ΜΕΛΕΤΗΤΗ ΠΟΙΗΣΗΣ», π.χ. στη συλλογή *Ως εν κατακλείδι*, Κύπρος 1984, δημοσιευμένα στα *Απαντα Α΄*, *Έντιλα*, ό.π.: σ. 755 και σ. 757, και στη συλλογή *Υπό σκιάν*, ό.π.: σ. 808.

⁵⁸ Συνοπτικά, όπως είδαμε στις προηγούμενες σελίδες παρατηρούμε τα εξής:

ΣΕ ΣΥΝΟΛΟ 3.000 ΠΕΡΙΠΟΥ ΣΕΛΙΔΩΝ

Κερύνεια: 81 ονομαστικές αναφορές σε όλο το έργο

- 71 αναφορές σε 50 συνολικά ποιήματα
- 35 / 50: ποιήματα «της εισβολής» (δηλαδή στο 1/3 περίπου των ποιημάτων της εισβολής)
- 4 αναφορές σε 2 (από τα 30) διηγήματα (1+3)
- 1 αναφορά σε 1 απόσπασμα επιθεώρησης
- 1 αναφορά στον «*Αφέντη Μπατίστα*»
- 4 αναφορές στις «*Κλειστές Πόρτες*»
- 5 / 81 αναφορές είναι επιθετικοί προσδιορισμοί (Κερυνιωτοπούλα, Κερυνιώτες, Κερυνιώτικα)
- 25 / 71: η Κερύνεια βρίσκεται στον τίτλο του ποιήματος
- 18 / 71 : «θάλασσα της Κερύνιας»
- 7 / 71 : «βουνοσειρά της Κερύνιας»

Πενταδάχτυλος: 47 άμεσες ονομαστικές αναφορές στην ποίηση

- 37 ποιήματα
- 2 τίτλοι

⁵⁹ *Κύπρος εν Αυλίδι*, 1976 στα *Απαντα Α΄*, *Ατιλα*, ό.π.: σ. 240.

Είναι δυνατόν, όμως, να μιλήσει κανείς για στιγμές ανώδυνες; Ή, συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο, κι ο Μόντης, μέσα από τους στίχους στους οποίους συνομιλεί με την ποίησή του, με τις τεχνικές και τα σχήματά της, με το παρελθόν και την ιστορία, με τη ζωή και το θάνατο, με την τραγική φύση του ανθρώπου και τις άνωθεν και έξωθεν βουλές, μάς καλεί να κατανοήσουμε ότι η μνήμη είναι τόσο βασανιστική κι επίμονη, που επανέρχεται αναποφάσιστη, ταλανίζει την ποιητική σκέψη «σβήνει και γράφει και ξανασβήνει και ξαναγράφει»⁶⁰; Κι αυτή η μνήμη⁶¹ είναι που τον οδηγεί να επιλέξει τη λακωνική επιστροφή εκεί που πονά – στην προκειμένη περίπτωση στο χώρο της Κερύνειας – γι' αυτό και καταφεύγει στη συμπυκνωμένη καταγραφή του επώδυνου βιώματος⁶², ακόμα και στη σιωπή, άρα επέρχεται συσσώρευση της οδύνης, που θα ξεχειλίσει πια στο «*Τρίτο Γράμμα στη Μητέρα*».⁶³

Γιατί ναι, η πόλη της Κερύνειας είν' αυτή που στοιχειώνει μετά την τουρκική εισβολή τα όνειρα του Μόντη, ώστε να καταθέτει:

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Ήταν η Κερύνεια χτες βράδυ στ' όνειρό μου

*κ' έκλαιγε σιωπηλά μια θάλασσα στο λιμανάκι της.*⁶⁴

⁶⁰ Η ΜΝΗΜΗ
Κι αυτή συνέχεια ένα να γράφη κι άλλο να σβήνη,
ένα να ξαναγράφη κι άλλο να ξανασβήνη.
να επανέρχεται αναποφάσιστη ως την τελευταία στιγμή
(«Να του τα θυμίσω, να μην του τα θυμίσω;»)
Συμπλήρωμα Γ', ό.π.: σ. 64.

⁶¹ Ο Μ. Γ. Μερακλής, στο «Ανάμεσα στη γνωμική ποίηση και την ηρωική ελεγεία» (η λέξη, ό.π.: σ.334), υποστηρίζει ότι ο Μόντης «είναι ένα είδος ενσάρκωσης της συλλογικής μνήμης, του συλλογικού διαχρονικού πόνου, είναι ένα εγώ διαποτισμένο από την κοινότητα της ιστορικής μοίρας ώστε, ό,τι λέει για τους άλλους να εκφράζει και τον εαυτό του».

⁶² «... όταν έρχεται η συμφορά του 1974, που πάλι συνάπτεται με τη δική του προσωπική ιστορία (γεννήθηκε στην Αμμόχωστο, εργάστηκε και παντρεύτηκε στη Μόρφου, διατηρούσε τις πιο στραφταλιστές αναμνήσεις από τα πατρογονικά κτήματα της Κερύνειας, που όλα χάθηκαν), η αφόρητη απελπισία και η οδύνη του θα οξύνουν την ειρωνεία που περιέχεται στους στίχους του και που τώρα πια προβάλλει ως άμυνα. Στίχοι ματωμένοι, αντιπαραβολές της μνήμης, διαπιστώσεις που μέσα από τον αντίστροφο τρόπο της ποιητικής του λειτουργίας μαντεύουμε την ανοιχτή πληγή...». (Γαλάζη, Πίτσα, «Κώστας Μόντης: Ο ελληνικός τόπος καταγωγής μας», η λέξη, ό.π.: σ.385).

⁶³ Πρόκειται για την τρίτη μεγάλη ποιητική σύνθεση του Μόντη *Τρίτο Γράμμα στη Μητέρα*, Λευκωσία, 1980, η οποία φέρει την προμετωπίδα *Εν βία*. Περιλαμβάνεται μαζί με το *Γράμμα στη Μητέρα* κι άλλοι στίχοι (1965) και το *Δεύτερο Γράμμα στη Μητέρα* (1972) στα *Απαντα Α', Ένπιλα*, ό.π.: σσ. 911-920.

⁶⁴ Συμπλήρωμα Β', ό.π.: σ. 106.

και αυτό ας το διαβάσουμε σε σχέση με τα άλλα σχετικά κρυσταλλώματα του πόνου που ανθολογούνται (εδώ κάποια παραδείγματα μόνο):

*Τι εύκολα που συγκατατιθέμεθα πια στο κλάμα!*⁶⁵:

«ΣΤΙΓΜΕΣ» ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ⁶⁶

Κύτα που γελάμε σ' αυτή τη φωτογραφία!

Και δεν είν' ξέρεις, πολύ παλιά.

Αλήθεια, θυμάσαι που γελούσαμε πριν;

Πέστε μου ειλικρινά: Χαμογελώ;

Γιατί η ψυχή του Κώστα Μόντη λαχταρά τόσο και ζητά επίμονα μαζί με «λίγο χώμα», «με μια χούφτα χώμα του Μόρφου» κι «ένα κουβά θάλασσα της Κερύνειας» σ'ένα ποιητικό μοτίβο που επανέρχεται βασανιστικά:

*Λίγο χώμα του Μόρφου,
ένα κουβά θάλασσα της Κερύνειας*⁶⁷.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ II

*Μια χούφτα χώμα του Μόρφου,
ένα κουβά θάλασσα της Κερύνειας*⁶⁸

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

*Δώστε μου ξανά ένα κουβά θάλασσα της Κερύνειας*⁶⁹

Και γιατί ο πόνος από την εισβολή και την προδοσία είναι τέτοιος, αλλά και ο θυμός του με τους υποκριτές και τους πατριδοκάπηλους, με τους ανάξιους

⁶⁵ Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ατιπλά, ό.π.: σ. 221.

⁶⁶ Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ατιπλά, ό.π.: σ. 229-231.

⁶⁷ Κύπρος εν Αυλίδι, 1976 στα Άπαντα Α', Ατιπλά, ό.π.: σ. 248.

⁶⁸ Κύπρια Ειδώλια, 1980, Άπαντα Α', Έντιπλά, ό.π.: σ. 673.

⁶⁹ Συμπλήρωμα Β', ό.π.: σ. 208.

που καλεί να εκκενώσουν το νησί, με τους «ανθρώπους των θερμοκηπίων» τα «υπανθρωπάκια» και «τα υποζώφια που ανεδύθησαν και επεκάθησαν στην επιφάνεια», αλλά και μ'εκείνους που γεμίζουν αδιάφορα σελίδες των εφημερίδων με «ποίηση» για τα «συνταρακτικά γεγονότα», ώστε να δηλώνει - στη συλλογή του «Πικραινόμενος εν εαυτώ» (1975) - με σαρκασμό και οδύνη την αδυναμία του να γράψει πια ποίηση για όσα τόσο τον πονούν:

ΣΤΙΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

*Υπάρχει μεγάλη ζήτηση στίχων για την Τουρκική εισβολή.
Η κυρία Μ τους θέλει επειγόντως
για μια ραδιοφωνική εκπομπή στο Παρίσι,
δυσ Ελληνικά κ' ένα Αγγλικό περιοδικό
τους χρειάζονται για τα ειδικά αφιερώματά τους,
στην Camden Town και στη Νέα Υόρκη
οργανώνονται δυο φιλανθρωπικές χοροεσπερίδες
που θα τις ποικίλλη απαγγελία επικαίρων ποιημάτων.
Είναι θέμα προβολής της Κύπρου
που πολύ θα βοηθήσει στον έρανο για τους πρόσφυγες.
Πώς να τους πησ πως έπηξε το μελάνι στην πέννα σου,
πώς να τους πησ πως έπηξε το αίμα στην καρδιά σου,
πώς να τους πησ να μας αφήσουν ήσυχους;⁷⁰*

Έτσι, λοιπόν, με πηγμένο μελάνι και πίκρα για την εισβολή, για την προδοσία, αντιστρέφοντας τους όρους για το ποιος ευθύνεται και για το πώς εμείς ως λαός φερθήκαμε στον αγαπημένο τόπο, θα εκφράσει στην ίδια συλλογή ένα βαθύ φυλετικό παράπονο αποκαλύπτοντας το επώδυνο της παραδοχής του:

*Είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνειας,
είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η αγαπημένη θάλασσα της Κερύνειας.⁷¹*

⁷⁰ Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ένπιλα, ό.π.: σ. 571.

⁷¹ «ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ», Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Άπιλα, ό.π.: σ. 229.

Η εισβολή δηλώνεται στον τίτλο της ποιητικής αυτής ενότητας («ΣΤΙΓΜΕΣ» ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ), αφού – όπως αφήνει να νοηθεί στο «Περί στίχων» – αυτά που πονούν «δεν κατεβαίνουν απ' τον τίτλο στο κείμενο», η επανάληψη υπογραμμίζει την οδύνη καθώς φωτίζει την τρυφερή προσφώνηση («αγαπημένη»), η Κερύνεια εμψυχώνεται και ζωντανεύει, κατονομάζεται ως πρόσωπο οικείο σε αντιδιαστολή με το ανεπιθύμητο, το ανοίκειο με τον τόπο πλήθος των εισβολέων, το οποίο ο ποιητής καταδικάζει σε μια περιφρονητική ανωνυμία πίσω από την – σχεδόν άηχη – αντωνυμία: «τους».

Η ομορφιά της κόρης που 'φερε ο καπετάνιος βεβηλώθηκε, το μύασμα κατάφερε να ξεγελάσει την αθώα αγαπημένη, γι αυτό και ο ποιητής, αδυνατώντας να δεχτεί την επώδυνη πραγματικότητα, τής αποδίδει την ευθύνη, γιατί, σαν άλλη Κερκόπορτα του Ελληνισμού, επέτρεψε στον κατακτητή να εισβάλει στον τόπο μας, συνειδητοποιώντας ταυτόχρονα την αυταπάτη, τη δική μας προδοσία απέναντι σε αυτήν που θεωρεί πως μας πρόδωσε.

Γι' αυτό και θυμώνει με τη γλυκοθάλασσα που 'γινε πικροθάλασσα και αυτοπετροβολείται στις παραλλαγές του θέματος:

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ - ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

*Θάλασσα, γλυκοθάλασσα και γλυκοκυματούσα,
νάξερα τι θα μούκανες
αντί να σε τραγούδαγα να σε πετροβολούσα.⁷²*

ΓΙΑ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

ΑΠ' ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΕ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

*Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,
νάξερα τι θα μούκανες να μη σε τραγούδαγα.
Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,
νάξερα τι θα μούκανες να σε πετροβολούσα.⁷³*

⁷² Συμπλήρωμα Ζ', ό.π.: σ. 64

⁷³ Συμπλήρωμα Γ, ό.π.: σ. 111

ΓΙΑ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ
ΑΠ' ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΕ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ
*Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,
νάξερα τι θα μούκανες
αντί να σε τραγούδαγα να σε πετροβολούσα.⁷⁴*

Ο Μόντης καταγράφει τον ποιητικό του σκεπτικισμό σε εξομολογητικούς ακαριαίους μονολόγους, θυμώνει τρυφερά μαζί της, θυμώνει με τον εαυτό του, γίνεται κυνικός, σαρκαστικός και αυτοσαρκαστικός, στις διάφορες παραλλαγές του θέματος «Προς τη θάλασσα της Κερύνειας (μετά την τουρκική εισβολή)» – με την παρένθεση να λειτουργεί κι εδώ ως δήλωση του αβάσταχτου πόνου σε μια κατ'επανάληψη μάταιη απόπειρα διαγραφής του επώδυνου συμβάντος από το κυρίως κείμενο:

ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ
(ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ)
Αχ πώς μας γελούσες, σιγανοπαπαδίτσα!⁷⁵

ΓΙΑ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ
(ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ)
*Περίεργο να μην υποψιαστούμε τόσα χρόνια!
Περίεργο να την αγαπάμε τόσα χρόνια!⁷⁶*

ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ (ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ)
Πού να φανταστούμε τι μας μαγείρευε!⁷⁷

ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ (ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ
ΕΙΣΒΟΛΗ) Ι
*Έτσι πληρώνεις τους στίχους που σου γράψαμε,
έτσι πληρώνεις την αγάπη που σ' αγαπήσαμε;⁷⁸*

⁷⁴ Συμπλήρωμα Γ, ό.π.: σ. 111.

⁷⁵ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 98.

⁷⁶ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 98.

⁷⁷ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 103.

ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ
(ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ) II
Όσο σκέφτομαι πως σούγραφα στίχους!⁷⁹

Αλλού θυμώνει μαζί της και την αποκηρύσσει:

«ΣΤΙΓΜΕΣ» ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ
Πικρή θάλασσα της Κερύνειας,
που πρέπει ν' αποσύρουμε πια
τους στίχους που σου γράψαμε!⁸⁰

Την απειλεί αυτοπυροβολούμενος:

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ (ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ)
Για το κακό που μούκανες
έννοια σου να σου δείξω.
Κάβους και βράχους, θάλασσα,
στους δρόμους σου θα ρίξω
μπροστά σου να τους βρίσκεις όπου πας,
να δέρνεσαι και να κτυπάς
στο νου σου πια να βάνης
τέτοιο κακό να μην το ξανακάνης.⁸¹

Αλλού μετανιώνει, την εκλιπαρεί:

ΓΙΑ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ
ΑΠ' ΟΠΟΥ ΕΓΙΝΕ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ
Θάλασσα, πικροθάλασσα, πάρ' τους και γύρνα πίσω
κι' όσο και να σε μίσησα θα σε ξαναγαπήσω.⁸²

⁷⁸ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 104

⁷⁹ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 104

⁸⁰ «ΣΤΙΓΜΕΣ» ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ», Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Ατιπτα, ό.π.: σ. 229

⁸¹ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 118.

⁸² Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 111.

Την προκαλεί να επανορθώσει:

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

*Να τόκανεν η θάλασσα πίσω να τους γυρίση
να δης που ο Πενταδάχτυλος
όσο κι' αν τον καψάλιασαν θα ξαναπρασινίση.⁸³*

Επιχειρεί να κατανοήσει την προδοσία:

ΚΕΡΥΝΙΑ, 1974

*Έμοιαζες τόσο πολύ με παλιό πειρατικό καταφύγιο
που δε μπορούσε παρά νάρθουν μια μέρα οι πειρατές.⁸⁴*

Τρομάζει και μόνο στη σκέψη των νέων αυτών συναισθημάτων απέναντι στον αγαπημένο τόπο, που βεβηλώνεται από τα σύμβολα του κατακτητή:

*Σκέψου να μας γίνη βραχνάς η οροσειρά της Κερύνιας,
σκέψου να την κυτάμε με τρόμο,
σκέψου να την υποψιαζόμαστε,
σκέψου να τη μισάμε!⁸⁵*

Ανησυχεί γι αυτήν:

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ – 1975

*Μούπαν δεν είδε φέτος χελιδόνια η Κερύνεια,
μούπαν δεν είδε φέτος χελιδόνια το Μόρφου,
δεν χαμηλοπέτασαν στα δρομάκια τους.⁸⁶*

⁸³ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 116.

⁸⁴ Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Έντιπια, ό.π.: σ. 569.

⁸⁵ «'ΣΤΙΓΜΕΣ' ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ», Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Άπιπια, ό.π.: σ. 230.

⁸⁶ Συμπλήρωμα Γ, ό.π.: σ. 97.

Ένα ανάλογο ποίημα για τον Πενταδάχτυλο επιβεβαιώνει όσα προλέχθηκαν για την άρρηκτη σχέση Κερύνιας-Πενταδάχτυλου στην ποίηση του Κώστα Μόντη:

ΓΕΡΑΝΟΙ

Φαίνεται πως πληροφορήθηκαν
γιατί διέγραψαν εφέτος την Κύπρο απ'τα δρομολόγια τους,
γιατί δεν πέρασαν εφέτος απάνω απ'τον Πενταδάχτυλο.

Πικραινόμενος εν εαυτώ, 1975 στα Άπαντα Α', Έντιπια, ό.π.: σ. 568.

Δηλώνει εμφαντικά ότι η Κερύνεια συνεχίζει να φέρει τα σύμβολα και τις έννοιες της ελληνικής ιθαγένειας:

ΕΝΑ «ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΕΝΟ» ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ ΓΥΡΝΑ
ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ – ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΕ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ
*Μαμμά, η σημαία μας!*⁸⁷

Επιβεβαιώνει – μέσα από το καράβι που παραμένει στα νερά της – ότι συνεχίζει να λειτουργεί αέναα ως χώρος συνάντησης του τόπου με την ελληνική ιθαγένεια, ότι αντιστέκεται στην απομάκρυνση⁸⁸:

⁸⁷ *Κύπρος εν Αυλίδι*, 1976 στα *Άπαντα Α΄*, Έντιπλα, ό.π.: σ. 585.

⁸⁸ Σε αυτό το σημείο θεωρώ σημαντικό να επικαλεστώ τις εύστοχες παρατηρήσεις του Μιχάλη Πιερή στο έργο του Μόντη, και να μεταφέρω από το «Ανθολογώντας τον Κώστα Μόντη. Σχόλιο στο έργο του» (η λέξη, ό.π.: σ. 338-341), στο οποίο συνοπτικά αποδίδονται τα γνωρίσματα όχι μόνο της ποιητικής τέχνης, αλλά και του ποιητικού ήθους του Κώστα Μόντη, και παράλληλα αποσαφηνίζεται η σημασία της ελληνικότητας του ποιητή «της μακρινής γωνιάς». Γράφει, λοιπόν ο Πιερός:

«Ο Κώστας Μόντης, γνήσια ανατρεπτικός ποιητής, τόσο στις πολύστιχες συνθέσεις του (τα 'Γράμματα στη Μητέρα') όσο και στις ακαριαίες 'Στιγμές' του, έχει αμφισβητήσει ουσιαστικά το καθιερωμένο, το κανονικό, το νεομυσμένο. ανακαλύπτοντας και αποκαλύπτοντας το αυθεντικό ποιητικό του πρόσωπο, αποτύπωσε με απλότητα και σοφία, αλλά και με ιδιότυπη χάρη, το κατακερματισμένο πρόσωπο της σύγχρονης ζωής και εμπλούτισε τη νεοελληνική αλλά και την ευρωπαϊκή λογοτεχνία με το ποιητικό απόσταγμα μιας πλούσιας βιοτικής εμπειρίας, τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Αξιοποίησε δημιουργικά όλο τον πλούτο της γλωσσικής, ιστορικής και πολιτισμικής παράδοσης του μείζονος ελληνισμού και περιχαράκωσε μέσα στο έργο του, με πρωτόφανη ποιητική δύναμη, τον ανεξάληπτο χαρακτήρα των ριζμών αξιών της Ρωμιούσνης.

Πρόκειται για ένα ποιητικό μέγεθος που δεν μπορεί να το σφετεριστεί κανείς, παρά μόνο η Κύπρος, η Ελλάδα και 'Μητέρα Ποίηση'. Μακριά από κολακείες, συναλλαγές και άλλες δοσοληψίες, το έργο του Μόντη υπήρξε πάντοτε καθαρά ποιητικό, δηλαδή 'ενοχλητικό' προς κάθε μορφή συντήρησης, κάθε μορφή κατεστημένης σκέψης ή τάξης, Αναθεωρητικός, ρηξικέλευθος, εικονοκλαστικός και καινοτόμος, ο Κώστας Μόντης εκόμισε στη νεοελληνική ποίηση απόφοιτους και αυθεντικούς τους σύγχρονους αλλά και τους πανάρχαιους ρυθμούς της Κύπρου. Την εμπλούτισε με νέα στοιχεία ποιητικής οικονομίας, ελεγείας και σάτιρας, ειρωνείας και σαρκασμού, από τη σκοπιά του ελληνισμού της περιφέρειας, του ελληνισμού που πορεύεται ανά τους αιώνες μακριά μα και τόσο κοντά σε ό,τι πιο γνήσια ελληνικό. Το ελληνικόν ως τρόπος επιλογής, το ελληνικόν ως απόφαση παιδείας, το ελληνικόν ως αξία γνήσιου ανθρωπιστικού πνεύματος, που συνέβαλε στις δημοκρατικές επαφές λαών και πολιτισμών της Μεσογείου, που συνέβαλε 'με την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών' στην ανεκτικότητα και στην αποδοχή του άλλου.

Η εμπράγματη, γνωμική ποίηση του Μόντη, αποτελεί συμπίκνωση της αλλιώς φιλοσοφημένης σκέψης του ανθρώπου της Ανατολής, του ανθρώπου της Κύπρου, του Έλληνα της διασποράς, όχι αυτού που ζει στο ελλαδικό κέντρο, αλλά αυτού που έμαθε να προσέρχεται με ρίγος και συγκίνηση κάθε φορά προς κάθε τι το ελληνικό, επειδή θεωρεί προνόμιο και αντιστάθμισμα σε κάθε λογής μελαγχολική σκέψη το γεγονός ότι μετέχει του μεγάλου αυτού πολιτισμικού ρεύματος που επί αιώνες αρδεύει τους λαούς της Μεσογείου με τις αξίες και τις αισθήσεις του ελληνικού ρυθμού».

Βλ. επίσης Γαλάζη, Πίτσα, ό.π.: σ.385 «... ο Μόντης έρχεται από πολύ μακριά μέσα από την Ιστορία. Είναι η φωνή της Κύπρου. Έρχεται να καταγράψει ό,τι άγραφο αφήνει η ιστορία από ανθρώπινη περιπέτεια. Κι όσο περνά ο καιρός, τόσο πιο πολύ διαπιστώνουμε πως ο Κώστας Μόντης αποτελεί τον ελληνικό τόπο καταγωγής μας».

Τ' ΑΡΧΑΙΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

*Κι αυτό στο βυθό, να πηγαινοέρχωνται τα κύματα
να του φέρνουν τα μηνύματά της.⁸⁹*

Τ' ΑΡΧΑΙΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

*Όχι, δεν το βύθισε η τρικυμία,
μονάχο του βυθίστηκε
για ν'αποφύγη την απομάκρυνση⁹⁰*

Τ' ΑΡΧΑΙΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

*Ναι μ'αν δεν βυθιζόταν
δεν θα παρέμενε στ'αγαπημένα νερά.⁹¹*

Τ' ΑΡΧΑΙΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΙΑΣ

Παρά να τη χάση επέλεξε τον βυθό.⁹²

Αποτυπώνει τέλος με αβάσταχτη νοσταλγία το διακαή του πόθο για επιστροφή στη γη που ενέπνευσε την ποίησή του, ομολογεί τον ασήκωτο νόστο:

ΚΕΡΥΝΙΑ (ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ)

*Ας ήταν να ξανακαθόμουνα
ένα απόγευμα στο λιμανάκι σου
να γράφω στίχους
και να παίζω μαζί μου ο άνεμος
και να μου παίρνη το χαρτί
(-Ασ' τα αυτά τώρα, δεν είν' ώρα γι' αυτά τώρα!)⁹³*

⁸⁹ Ως εν κατακλείδι, 1984 στα Άπαντα Α', Έντιπια, ό.π.: σ. 737.

⁹⁰ Αντίμαχα, 1983 στα Άπαντα Α', Έντιπια, ό.π.: σ. 713.

⁹¹ Συμπλήρωμα Β', ό.π.: σ. 197.

⁹² Συμπλήρωμα Β', ό.π.: σ. 197.

⁹³ Συμπλήρωμα, ό.π.: σ. 94.

τη βαθιά ανάγκη για επιστροφή στη γη που η μνήμη της τον κρατά ζωντανό:

ΚΕΡΥΝΙΑ ΒΟΗΘΑ ΜΕ

*Κερύνεια βοήθα με, Κερύνεια μου,
λίγο καιρό του χάρου να του κλέψω
να βγω στον Πενταδάχτυλο να σε ξαναγναντέψω.⁹⁴*

Η οδύνη ενδύεται με την τρυφερότητα του λόγου που ξυπνά μέσα του ο τόπος της αγάπης:

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

*Της μνήμης εσύ δάλια μου και γιασεμί και τζίνια
Νάταν να ξαναγαπηθούμε στην Κερύνεια!⁹⁵*

Το «*Τρίτο Γράμμα στη Μητέρα*»⁹⁶ θα ενσωματώσει μεγάλο μέρος από τους στίχους αυτών των στιγμών⁹⁷ και θα εκφράσει στον ύψιστο βαθμό την πικρή γεύση που άφησαν στην προσωπική και συλλογική μνήμη οι ανατροπές της Ιστορίας, η διάψευση των οραμάτων, η εξαπάτηση. Κι ενώ προσωπικό δράμα και φυλετικός καϋμός σμίγουν και κορυφώνουν την οδύνη αλλά και επιτείνουν τη διαμαρτυρία⁹⁸, καθώς ο Πενταδάχτυλος «γονατίζει και στοιχειώνει φορτωμένος Τούρκο», η Κερύνεια προκαλεί αφόρητο πόνο, γιατί εκεί μας ξεγέλασαν, αφού «από τη θάλασσά της περιμέναμε βουτηγμένοι ως το λαιμό την Ελλάδα», εκεί την περιμέναμε όπως «ποτέ ετοιμοθάνατο παιδί δεν

⁹⁴ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ.110.

⁹⁵ Συμπλήρωμα Β', ό.π.: σ.135.

⁹⁶ Ο.π. υποσημείωση 52.

⁹⁷ Ο Βουτουρής αναφέρει πως τα τρία *Γράμματα στη Μητέρα* συνιστούν «σύνθεση με θραύσματα και όχι απλώς άθροισμα θραυσμάτων», εξηγώντας ότι «η σύνθεση προϋποθέτει επεξεργασία, αναδημιουργία της μορφής, συσσωμάτωση και αναδιάταξη των επιμέρους σε μία ενότητα, η οποία εντέλει δεν ισούται – απλώς και μόνο – με το άθροισμα των μερών που την συναποτελούν». Βλ. Βουτουρής, Παντελής, «Σημειώσεις και σχόλια για τα τρία *Γράμματα στη Μητέρα* του Κ. Μόντη», η λέξη, ό.π.: σ.432.

⁹⁸ Το «είναι δύσκολο να πιστέψω» μεταβάλλεται σε «είναι δύσκολο να πιστέψουμε», σε μια ποιητική παραλλαγή όπου, όπως – κατ'αναλογία – σημειώνει η Αντρη Μελκή-Χρηστίδη (βλ. «Ο Καβαφικός Μόντης» η λέξη, ό.π. σ. 449-455), «ποιητικό υποκείμενο και πλήθος ταυτίζονται συναισθηματικά».

αναζήτησε έτσι το χέρι της μάνας του»⁹⁹. Αλλά αυτή μας έφερε το μύσσμα, το αίμα, τους ακατανόμαστους και πάλι εισβολείς. Διαμαρτυρόμενος προς τη μητέρα, και αναστρέφοντας πάλι τις ευθύνες, θύμα και θύτης του ξέπνοου πια

⁹⁹ Αποσπάσματα από το Τρίτο Γράμμα στη Μητέρα: (Εν βία)

β

Μητέρα, αν το βρης βαρύ το γράμμα μου,
είναι που σκύβει απάνω του ο Πενταδάχτυλος φορτωμένος Τούρκο,
αν το βρης ασήκωτο,
είναι που γονατίζει απάνω του ο Πενταδάχτυλος φορτωμένος Τούρκο.
[...]
Στοίχειωσε, μητέρα, στοίχειωσε, σου λέω, ο Πενταδάχτυλος

στ

Αν μας έβλεπες, μητέρα, όταν ήρθε το κακό,
αν μας έβλεπες πώς περιμέναμε την Ελλάδα!
Ποτέ φρυγμένη γη Αυγούστου
δεν περίμενε έτσι τα πρωτοβρόχια,
ποτέ πνιγόμενος δεν ψηλάφισε έτσι για ένα σανίδι,
ποτέ ετοιμοθάνατο παιδί δεν αναζήτησε έτσι το χέρι της μάνας του.
Οι πηγές σταμάτησαν ν' αφουγκραστούν τα βήματά της,
το Τρόδος στάθηκε στις μύτες των ποδιών να τη δε στον ορίζοντα.
Την περιμέναμε μεσ' απ' τους καπνούς και τις φλόγες της Κοιλιάδας των Κέδρων,
την περιμέναμε απ' το ξάγναντο του Τρίπυλου,
την περιμέναμε βουτηγμένοι ως το λαιμό
στη θάλασσα της Κερύνιας,
συγκρατούσαμε το ξεψύχισμά μας να μας προφτάξη.
Φυλλομετρούσαμε την Ιστορία της,
φυλλομετρούσαμε σαν ευαγγέλιο την Ιστορία της
- «να εδώ κ'εδώ κ'εδώ» -
και την περιμέναμε,
κι' «όχι, δε μπορεί να μην έρθη», λέγαμε
κι' «όχι, δε γίνεται να μην έρθη», λέγαμε
κι' όπου νάναι άκου την με τους Σπαρτιάτες της
και τα «Υπό σκιάν» και τα «Μολών λαβέ» και τον «Αέρα»,
κι' όπου νάναι άκου την!
Και πραγματικά μια νύχτα έφτασε το μήνυμα πως η Ελλάδα ήρθε.
Τι νύχτα ήταν εκείνη, μητέρα,
τι αντίλαλος ήταν εκείνος,
τι βουητό ήταν εκείνο που σάρωσε το νησί!
Αγκαλιαστήκαμε κλαίγοντας και πηδούσαμε
και φιλιόμαστε και νοιώθαμε ρίγη να μας περιλούουν
και τα στήθια μας φούσκωναν να διαρραγούν
κ' η καρδιά μας κτυπούσε να της ανοίξουμε να βγη.
[...]
Ωσπου την άλλη μέρα πέσαμε ως το βυθό,
ώσπου την άλλη μέρα βούλιαξε το Τρίπυλο, ώσπου την άλλη μέρα πισωπάτησε
σιωπηλό το Τρόδος να βρη βράχο να καθήση,
[...]
γιατί η Ελλάδα δεν ήρθε
γιατί ήταν ψεύτικο το μήνυμα
ψέμα η Ελληνική μεραρχία στην Πάφο,
γιατί μας είπαν ψέμα οι ουρανοί και ψέμα οι θάλασσες
και ψέμα τα χελιδόνια και ψέμα η καρδιά
και ψέμα οι Ιστορίες μας,
ψέμα, όλα ψέμα.
Είχε λέει, άλλη δουλειά η Ελλάδα,
είχε κάτι γιορτές, λέει, η Ελλάδα,
κάτι πανηγυρισμούς,,
κ'ήμαστε και μακρυά και δε μπορούσε, λέει, [...]

τόπου, επαναφέρει με παράπονο τις πρώτες εικόνες της θάλασσας της Κερύνειας¹⁰⁰, εκείνες που τόσο αγάπησε:

*Μητέρα, εισήλασαν απ' το μέρος που ξαγρυπνούσαμε με τις κιθάρες,
απ' το μέρος που γράψαμε το πρώτο μας ερωτικό γράμμα,
απ' το μέρος που μας χαμογέλασαν οι πρώτοι στίχοι,
μπορείς να διανοηθείς;*

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Άνοιξα την εισήγησή μου με μια ευχή για τη Λάπηθο. Ας μου επιτραπεί να την κλείσω κιόλας με μια ευχή, δανειζόμενη βεβαίως, στίχους από τον Κώστα Μόντη, που όπως είδατε, τόσο αγάπησε την Κερύνεια:

*Στολίσου, Κερύνεια μου, κ' ερχόμαστε,
στολίσου, Κερύνεια μου, και περίμενέ μας,
ανέβα στ' αφηλά μπαλκόνια σου να μας δης,
ανέβα στ' αφηλά μπαλκόνια σου
να σου ανεμίσουμε το μαντήλι απ' το Μπογάζι¹⁰¹.*

Σας ευχαριστώ.

¹⁰⁰

δ
Είναι δύσκολο, μητέρα, να πιστέψουμε
πως μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνειας,
είναι δύσκολο να πιστέψουμε
πως μας τους έφερε η αγαπημένη θάλασσα της Κερύνειας,
είναι δύσκολο να πιστέψουμε
πως μας τους έφερε το «Πικρό Νερό» των νεανικών μας εκδρομών.
Αυτή την έννοια είχαν, λοιπόν,
εκείνες όλες οι κόκκινες ροδοδάφνες του,
αυτός ο οiwνός ήταν, λοιπόν,
εκείνες όλες οι κόκκινες ροδοδάφνες του,
αίμα, λοιπόν, προσιώνιζαν,
αυτό το τρυφερό, κελαιδίστο αίμα προσιώνιζαν;
Μητέρα, εισήλασαν απ' το μέρος που ξαγρυπνούσαμε με τις κιθάρες,
απ' το μέρος που γράψαμε το πρώτο μας ερωτικό γράμμα,
απ' το μέρος που μας χαμογέλασαν οι πρώτοι στίχοι,
μπορείς να διανοηθείς; [...]

Τρίτο Γράμμα στη Μητέρα: (Εν βία)

¹⁰¹ Συμπλήρωμα Δ', ό.π.: σ. 50

Βιβλιογραφία

Ποιητικές συλλογές του Κώστα Μόντη (δεν περιλαμβάνονται οι μεταφράσεις)

- *Με μέτρο και χωρίς μέτρο*, Λευκωσία, 1934.
- *Minima*, Λευκωσία, 1946.
- *Τα τραγούδια της Ταπεινής Ζωής*, Λευκωσία, 1954.
- *Στιγμές*, Λευκωσία, 1958.
- *Συμπλήρωμα των Στιγμών*, Λευκωσία, 1960.
- *Ποίηση του Κώστα Μόντη*, Λευκωσία, 1962.
- *Γράμμα στη Μητέρα κι άλλοι σίχοι*, Λευκωσία, 1965.
- *Αγνώστω ανθρώπω*, Λευκωσία, 1968.
- *Εξ ιμερτής Κύπρου*, Λευκωσία, 1969.
- *Εν Λευκωσία τη...*, Λευκωσία, 1970.
- *Δεύτερο Γράμμα στη Μητέρα*, Λευκωσία, 1972.
- *Και τότ'εν ειναλίη Κύπρω*, Λευκωσία, 1974.
- *Πικραινόμενος εν εαυτώ*, Λευκωσία, 1975.
- *Κύπρος εν Αυλίδι*, Λευκωσία, 1976.
- *Ποιήματα για μικρά και μεγάλα παιδιά*, Λευκωσία, 1976.
- *Στη γλώσσα που πρωτομίλησα*, Τα ιδιωτικά ποιήματα του Κώστα Μόντη [με συνοπτικό γλωσσάριο. Φιλολ. Επιμ. Στάλω Μόντη-Πουαγκαρέ. Λευκωσία, 1980.
- *Κύπρια Ειδώλια*, Λευκωσία, 1980.
- *Μετά φόβου ανθρώπου*, Αθήνα, 1982.
- *Αντίμαχα*, Λευκωσία, 1983.
- *Ως εν κατακλείδι*, Λευκωσία, 1984.
- *Επί σφαγήν*, Λευκωσία, 1985.
- *Υπό σκιάν (Ανέκδοτα)*, Λευκωσία, 1986.
- *Τώρα που διαβάζω καλύτερα*. Ποιήματα για μικρά και μεγάλα παιδιά. Λευκωσία: Ίδρυμα Αναστάσιου Γ. Λεβέντη, 1988.
- *Του σίχου τα μηνύματα*. Ποιήματα για μικρά και μεγάλα παιδιά. Λευκωσία: Ίδρυμα Αναστάσιου Γ. Λεβέντη, 1991.
- *Αφήστε τον σίχο να σας πάρη απ'το χέρι*, Ποιήματα για μικρά και μεγάλα παιδιά. Λευκωσία, 1993.
- *Εκπρόθεσμα*. Πρόλογος Ανδρέας Καννάουρος. Λευκωσία: Ένωση Συντακτών, 1994.

Ανθολογίες [Ποίηση]

- *Ανθολόγηση από τις Στιγμές 1958-1975*. Ανθολόγηση Γ.Π. Σαββίδη [Γ. Κεχαγιόγλου] Αθήνα: Κέδρος, 1978.
- *Άπαντα Α'. Ποίηση. I. Σύγχρονη Τεχνοτροπία (α. Άπιπλα)*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1987.
- *Άπαντα Α'. Ποίηση, Σύγχρονη Τεχνοτροπία (β. Ένπιπλα)*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1987.
- *Άπαντα Α'. Ποίηση, II. Παραδοσιακή Τεχνοτροπία. Προδρομικά, Ιδιωματικά, Νεανικά, Εκπρόθεσμα*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1987.

Στιγμές (στιγμές;) του Κώστα Μόντη με την Κερύνεια

Βαλεντίνα Δημητριάδου Σαλιέ, Φιλολόγος – Ερευνήτρια

- *Άπαντα, Συμπλήρωμα*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1988.
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα Β΄*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1991.
- *Ποίηση Κώστα Μόντη*. Ανθολόγηση Νίκος Ορφανίδης. [Λευκωσία: Ακτή, 1993].
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα Γ΄*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1993.
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα Δ΄*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1997.
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα Ε΄*, Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία 1999.
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα ΣΤ΄*, Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία 2001.
- *Άπαντα, Συμπλήρωμα Ζ΄*, Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία 2002.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία για το έργο του Κώστα Μόντη

- 12 *Κείμενα για τον Κ. Μόντη*, Επιμέλεια Γιώργος Κεχαγιόγλου – Μιχάλης Πιερός, Αθήνα: Ερμής, 1984.
- «Κώστας Μόντης: Μόνο με το αίσθημα μπορείς να διδάξεις» [Συνέντευξη που δόθηκε στο Γιώργο Γαλάντη], *διαβάζω*, τεύχος 123, 17 Ιουλίου 1985, σ. 66-72.
- Πιερός, Μιχάλης. «Καρυωτάκης και Μόντης: γύρω από την παρουσία του Καρυωτάκη στην κυπριακή ποίηση», *η λέξη*, Νοέμβρ.-Δεκ. 1987, σ. 932-945.
- Ζαφειρίου, Λεύκιος, *Η Νεότερη Κυπριακή Λογοτεχνία, Γραμματολογικό Σχεδιάγραμμα*, Λευκωσία 1991, σ. 60-63.
- Πιερός, Μιχάλης, «Ζητήματα κριτικής των «Γραμμάτων» του Κώστα Μόντη». *Από το μερτικόν της Κύπρου*, Αθήνα: Καστανιώτης, 1991, σ. 357-390.
- Ορφανίδης, Νίκος, «Από την ποίηση του αλτρωτισμού στην ποίηση της εξορίας και της ήττας. Μια σπουδή στην ποιητική κατάθεση του Κώστα Μόντη, Παντελής Μηχανικού, Αντρέα Παστελλά και Πίτσας Γαλάζη». *Ακτή* τεύχος 21, Χειμώνας 1994, σ. 39-45.
- Χριστοφίδης, Ανδρέας, *Τα έλλογα και τα παράδοξα (Δοκίμια)*, Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, 1995, σ. 90-120.
- Γιώργος Κιτρομηλίδης, *Κώστας Μόντης. Προσεγγίσεις στο λογοτέχνη και το έργο του*, Λευκωσία 1997.
- Αφιέρωμα στον Κώστα Μόντη, *η λέξη*, τεύχος 152, Ιουλ.-Αύγουστος 1999.
- Σταυρίδης, Φοίβος, Παπαλεοντίου, Λευτέρης και Παύλου, Σάββας, *Βιβλιογραφία Κυπριακής Λογοτεχνίας (Από τον Λεόντιο Μαχαιρά έως τις μέρες μας)*, Λευκωσία: Μικροφιλολογικά, 2001, σ. 269-278 [εργογραφία και βιβλιογραφία Κώστα Μόντη].
- Αθανασοπούλου Αφροδίτη, «Το αντικαθρέφτισμα της Ιστορίας στην ποίηση του Κώστα Μόντη», *Κώστας Μόντης (1914-2004). Ο περιπατητής του ουρανού*, Πρακτικά Συνεδρίου, Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υ.Π.Π. Κύπρου, Λευκωσία 2008, σ. 175-190.
- Γαλάζης, Λεωνίδας, *Η προσωποποίηση στο ποιητικό έργο του Κώστα Μόντη*, Αθήνα : Γαβριηλίδης, 2008.
- Κεχαγιόγλου, Γιώργος και Παπαλεοντίου, Λευτέρης, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Λευκωσία: Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών – LI – 2010, σ. 322, 358-362, 381-382, 435-437, 460-466, 547-551, 578-579, 583.